**Eduskunnan lakivaliokunnalle**

Lakivaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoani hallituksen esityksestä (HE 104/2017) eduskunnalle etu- ja sukunimilaiksi ja laiksi rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 §:n ja 9 §:n muuttamisesta. Tähän pyyntöön vastaaminen myöntävästi on monestakin syystä helppoa. Olen kirjoittanut nimioikeudesta kaksi kirjaa, toiminut nimilautakunnan puheenjohtajana vuodesta 1995, ollut laatimassa nimilautakunnan ehdotusta vuonna 2015 nimilain uudistamiseksi oikeusministeriölle, ja olin myös sen työryhmän jäsen, jonka mietinnön pohjalta hallituksen esitys on laadittu. Kaikilla mittareilla arvioiden olen siis esteellinen arvioimaan objektiivisesti hallituksen antamaa esitystä eduskunnalle. Nämä rajoitukset tunnustaen lausun kuitenkin kunnioittaen seuraavan.

Voimassa oleva nimilaki (694/1985) on pahoin vanhentunut. Sen kanssa on ollut mahdollista kuitenkin elää tähän saakka osittain välttämättömyyden pakosta ja osittain siksi, että nimilakia on tulkinnalla sopeutettu muuttuvaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Nimilain tulkinnassa on ollut välttämätöntä ottaa huomioon perhesuhteissa tapahtuneita muutoksia (esimerkiksi avopuolisoiden oikeus saada yhteinen sukunimi hakemuksesta, jos heillä on yhteinen lapsi), muiden nimikulttuurien mukaisten nimiratkaisujen sopeuttaminen nimilain mukaiseen järjestelmään (maahan muuttaneiden ja maassa asuvien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden etu- ja sukunimet) ja yleinen kansainvälistyminen. Useimmissa tapauksissa tulkinnat ovat muuttuneet nimilautakunnan lausunnoissa esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti. Nimilautakunta muodollisesti antaa kuitenkin vain lausunnon etu- ja sukunimeä koskevassa asiassa, eikä sillä ole eikä voikaan olla sellaista toimivaltaa, että se voisi venyttää lain kirjainta loputtomiin tai antaa selvästi lakiin perustumattomia lausuntoja. Monissa lautakunnan käsittelemissä hakemuksissa on tullut esille tilanteita, joissa hakijalla on ollut erinomaisia perusteluja esittämälleen nimelle tai nimiyhdistelmälle. Hakemuksia ei ole kuitenkaan ollut mahdollista puoltaa sen vuoksi, että nimilaki ei tunne hakijan ehdottamaa nimiratkaisua.

Hallituksen esitys on vastaus niihin muutospaineisiin, joita on kohdistunut vuoden 1985 nimilakiin. Nimilaki sisältää paljon sellaisia hidasteita, joita ei voi perustella oikeusturvanäkökohdilla tai millään muullakaan vastaavalla perusteella. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan mainita nimenmuutoksesta julkaistava ilmoitus Virallisessa lehdessä. Siihen turvauduttiin ensimmäisen kerran laajamittaisesti vuonna 1906. Silloin suomalaisuuden hengessä *J.V. Snellmanin* syntymäpäivänä 12.5.1906 ilmestyi Suomen Virallisen Lehden 51-sivuinen joukkoilmoitus, joka sisälsi tiedot 24 800 henkilön nimen muuttamisesta suomenkieliseksi. Jatkoa seurasi vielä juhannuksena 1906, jolloin samalla tavalla 20 000 ihmistä ilmoitti sukunimensä suomalaistamisesta. Perinne nimenmuutosten ilmoittamisesta Virallisessa lehdessä sai alkunsa yli 110 vuotta sitten ilman nimenomaista lain tukea ja on täysin tarpeettomana jatkunut lakiin perustuen näihin päiviin ja jatkuu siihen asti, kun siitä mahdollisesti tämän hallituksen esityksen hyväksymisen seurauksena nimenomaisesti luovutaan.

Ehdotuksen mukaan etunimiä saa olla nykyisen nimilain kolmen asemasta neljä. Hallituksen esityksessä kerrotaan avoimesti ehdotukseen johtaneista syistä. Useissa nimikulttuureissa

ei tehdä varsinaista eroa etunimen ja sukunimen välillä, ihmisen nimi muodostuu nimiketjusta, johon punotaan vanhempien, isovanhempien ja puolison nimiä vähän samalla tavalla kuin emäntä letittäisi pullapitkoa. Tällä metodilla syntyy nimiketju, jossa vain keinotekoisesti voidaan erottaa nimistä alkuosan etunimet ja loppuosan sukunimet tai päinvastoin. Suomalainen etu- ja sukunimiperinne tuntee kuitenkin tämän erottelun, joka ilmenee myös ehdotetun lain nimestä. Silloin kun toisesta nimikulttuurista tuleva ihminen merkitään Suomessa väestötietojärjestelmään, osasta hänen nimistään tulee etunimiä ja osasta sukunimiä, tahtoipa hän sitä tai ei.

Vuoden 1945 etunimilakia koskeneeseen ehdotukseen ei alun perin sisältynyt etunimien lukumäärää koskevaa säännöstä. Se lisättiin lakiin eduskuntakäsittelyn aikana sen jälkeen kun eräs kansanedustaja oli kertonut tarinan siitä, miten papilla oli vaikeuksia vihkiä avioliittoon savolaisen silmänkääntäjän *Kuikka Koposen* tytärtä sen vuoksi, että tyttärellä oli kolmetoista nimeä: *Hilda Hulda Lea Stiina Anna Maria Karoliina Saara Porvana Lina Selma Jelma Jekopek*. Tarina oli hauska, mutta niin kuin monet hauskat jutut, se ei pitänyt paikkaansa. Kuikka Koposen tyttärillä oli enimmillään neljä nimeä. Yksi heistä oli *Lucina Concordia Gemma Jeklubet* ja toinen *Ohlipoobaama Siromilda Noa Neere*. Etunimien lukumäärää koskevaa nimenomaista rajoitusta voidaan perustella lapsen edun periaatteella. Hallituksen esityksen mukaan etunimien lukumäärärajoitus on ehdoton. Jään kiinnostuksella odottamaan ensimmäistä tapausta, jossa Suomessa asuvat ulkomaalaistaustaiset vanhemmat ovat ehdottaneet lapselleen viittä etunimeä. Niistä ehdotetun lain mukaan voidaan etunimiksi hyväksyä vain neljä.

Digitalisaatio tarjoaa monia tehokkaita välineitä nimenmuutosten rekisteröinnin nopeuttamiseen ja automatisoimiseen. Tässä suhteessa hallituksen esitystä on kirjoitettu sormi ajan valtimolla unohtamatta kuitenkaan sitä tosiseikkaa, että nyt ja tulevaisuudessa on aina olemassa väestöryhmiä, joille ainoa luotettava tapa lähestyä viranomaista on kirjallinen asiakirja. Tämä on otettu huomioon lakia valmisteltaessa. Lasta ei kannata heittää pesuveden mukana heittää, kynällä ja paperilla on vielä kauan käyttöä kansalaisten ja viranomaisten välisessä viestinnässä.

Lainvalmistelu on valintojen tekemistä erilaisten vaihtoehtojen välillä. Vaikka työryhmän mietintö, jonka varaan nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys rakentuu, olikin yksimielinen, se ei tarkoita sitä, etteikö hallituksen esitystä valmisteltaessa olisi käsitelty useita vaihtoehtoisia ratkaisumalleja erilaisissa tilanteissa. Niistä on asianmukaisella tavalla tehty selkoa hallituksen esityksessä. Muiden Pohjoismaiden nimilainsäädäntöihin verrattuna hallituksen esitys on varsin konservatiivinen siltä osin kuin siinä on ehdotettu säilytettäväksi käytössä olevien sukunimien tiukka suoja. Periaatteessa kukaan ei saa ottaa itselleen sukunimeä, joka on jo käytössä, ellei kysymys ole sellaisesta tilanteesta, jossa nimi on aikaisemmin ollut esivanhemman käytössä. Eli hakemusteitse ei uusia Virtasia tai Korhosia tähän maahan voi nykyisen nimilain eikä ehdotetun etu- ja sukunimilain mukaan juuri tulla. Muissa Pohjoismaissa sukunimet ovat vapaata riistaa silloin kun nimenkantajia on riittävän paljon. Mikä sitten on paljon, se vaihtelee maasta toiseen, suojarajat liikkuvat 500–2000 käytössä olevan sukunimen kohdalla. Vaikka itse olisinkin ollut valmis hyväksymään tämänkaltaisen skandinaavisen mallin säädettävän etu- ja sukunimilain esikuvaksi, en jättänyt

työryhmän mietintöön eriävää mielipidettäni. Osasyy tähän on siinä, että suomen kieli on taipuisa kuin ruoska. Uusia sukunimityyppisiä nimiä, jotka eivät ole sukunimenä käytössä, on tavattoman helppo keksiä ja uusi nimi saattaa jopa tuottaa mielihyvää keksijälleen. Ani harvoin lainsäätäjä voi pakottaa kansalaisen luovaan ajatteluun, tässä yhteydessä se on kuitenkin mahdollista.

Hallituksen esityksessä on paljon hyvää ja se sisältää luonnollisesti myös kompromisseja erilaisten näkemysten kesken. Yksi niistä koskee sukupuolineutraaleja nimiä. Periaatteessa etunimet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: käytössä on nimiä, joita on vain vastakkaisilla sukupuolilla ja nimiä, joita on molemmilla sukupuolilla. Nimen sukupuolisidonnaisuus on suuri myytti. Monet uusista etunimistä ovat sellaisia, ettei niiden voida katsoa vakiintuneen kummankaan sukupuolen nimiksi. Sellaisia nimiä voidaan antaa sekä pojille että tytöille, eikä se edes ole historiallisesti mitenkään harvinaista. Lain soveltajan kannalta kuitenkin nimen ja sukupuolen välisen liiton korostaminen vaikeuttaa käytännön nimiratkaisujen tekemistä. Jos kaikki nimet olisivat nimeä annettaessa samalla viivalla, sellaista ylimääräistä harkintaa, joka liittyy nimen sukupuolisidonnaisuuteen, ei tarvittaisi.

Käytännölliset syytkään eivät puhu ehdottoman sukupuolisidonnaisuuden puolesta, sillä mitään todellisen erehdyksen vaaraa ihmisen sukupuolesta etunimi ei koskaan voi synnyttää. Ehdotuksessa on tältä osin mukana historiallista painolastia. Vanhan eli vuoden 1945 etunimilain valmisteli oikeusministeriössä entinen tasavallan presidentti *K.J. Ståhlberg*, viisas mies. Hän puolsi etunimien sukupuolisidonnaisuutta käytännöllisin perustein: ”Onhan epämääräisen etunimen tähden sattunut, että nainen on kutsuttu asevelvollisuuskutsuntaan”. Nyt kun naiset voivat niin halutessaan osallistua varusmiespalvelukseen, Ståhlbergin perustelun painoarvo on muuttunut vähäiseksi.

Lainsäätäjä voisi aivan yhtä hyvin luottaa kansalaisten omaan harkintakykyyn ja jättää nimenvalinnan heidän tehtäväkseen. Ainoa edellytys nimenvalinnalle tulisi tällöin olemaan se, ettei ehdotettu etunimi ole hyvän tavan tai lapsen edun vastainen. Hallituksen esitys ei tältä osin kuitenkaan rakennu vapaan nimenvalinnan periaatteelle, vaan ehdotettu laki ohjaa edelleen antamaan lapsille sukupuolisidonnaisen nimen. Ehdotuksen mukaan etunimeksi voidaan hyväksyä vain nimi, joka on vakiintunut samalle sukupuolelle. Tämänkin ratkaisun kanssa voi kuitenkin elää, aika ei ehkä ole vielä kypsä sellaiselle lainsäädäntöratkaisulle, jossa valintavalta uskottaisiin tässä suhteessa jokaiselle, joka on tekemässä nimiratkaisua. Hallituksen esitys rakentuu tältä osin sellaisen nimipaternalismin varaan, joka heijastaa ajatusta siitä, että valtio tietää paremmin kuin kansalainen itse, mikä kansalaiselle on hyväksi. Toisaalta kun vuosikymmeniä on ollut mukana ratkaisemassa nimenmuutoshakemuksia, tätä ei voi pitää pelkästään pahana asiana. Missään muussa asiassa ei huono maku tule niin selvästi näkyville kuin harkitsemattomassa nimivalinnassa.

Nimilautakunnan rooli muuttuisi ehdotetun etu- ja sukunimilain mukaan nykyiseen oikeustilaan verrattuna huomattavasti. Ehdotuksen 30 §:n mukaan maistraattien velvollisuus pyytää nimilautakunnan lausunto ehdotetusta nimestä rajoittuisi koskemaan vain kolmea asiaryhmää. Suurimman osan etunimiä koskevista ratkaisuista tekisivät lain voimaantulon jälkeen maistraatit. Vain sellaiset etunimet, joiden kohdalla olisi perusteltua aihetta epäillä niiden lainmukaisuutta, kiertäisivät nimilautakunnan kautta. Lautakunnan lausunto olisi

pyydettävä myös sellaisista uudissukunimistä, joita ei ole ollut hakijalla aikaisemmin ja ennen vuotta 1900 käytössä olleista esivanhemman nimistä. Nimilautakunnan työn kannalta nämä rajaukset ovat hyvin perusteltuja. Rutiiniluontoisten asioiden kierrättäminen nimilautakunnassa ei johda laadukkaampiin nimiratkaisuihin. Silloin kun lautakunta voi keskittyä sellaisiin asiakokonaisuuksiin, joilla on laajempaa merkitystä myöhempien tapausten ratkaisemisen kannalta, sen asiantuntemuksella on merkitystä yksittäistapauksen ulkopuolellakin. Ehdotusta on pidettävä hyvin perusteltuna.

Lainsäädäntöteknisesti hallituksen esitys etu- ja sukunimilaiksi on laadukas. Ehdotusta laadittaessa on kiinnitetty erityistä huomiota lain helppoon sovellettavuuteen. Etu- ja sukunimilain tulee olla kansalaisnäkökulmasta mahdollisimman selvä ja viranomaistasolla lain tulee perustua selviin toimivaltasäännöksiin. Esitys täyttää nämä vaatimukset hyvin. Sitä laadittaessa on otettu huomioon etu- ja sukunimiä koskevat, Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja velvoitteet.

Puollan asiantuntijana hallituksen esityksen hyväksymistä etu- ja sukunimilaiksi ehdotetussa muodossa.

Helsingissä 25 päivänä syyskuuta 2017

*Urpo Kangas*

siviilioikeuden professori,

Nimilautakunnan puheenjohtaja